

Projekty a programy

Výzkum a vývoj v Národní knihovně ČR

Institucionální výzkum: Rozvoj Národní knihovny ČR jako výzkumné organizace

Doba řešení: 2010–2015

Koordinátor: Adolf Knoll

Finanční podpora: MK ČR

URL: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/projekty-a-programy/nk-vyzkumna-organizace>

NK ČR se řídí svou dlouhodobou koncepcí výzkumu a vývoje původně zpracovanou na léta 2010–2015. V roce 2014 došlo ke zpracování návazné *Koncepce rozvoje NK ČR jako výzkumné organizace na léta 2016–2020*, jíž se bude řídit v následujícím období.

V roce 2015 měla NK ČR možnost se ucházet o přidělení dodatečných finančních prostředků na svůj rozvoj jako výzkumné organizace z tzv. nákladů nespotřebovaných výdajů zřizovatele. Díky příznání tohoto navýšení mohlo dojít k výraznějšímu pokroku řešení v několika oblastech (1, 3 a 4).

V souladu se stávající koncepcí probíhalo v roce 2015 řešení šesti níže uvedených oblastí.

Oblast 1. Zdokonalení virtuálního badatelského prostředí Manuscriptoria

Doba řešení: 2010–2015

Odpovědný pracovník: Zdeněk Uhlíř

V roce 2015 byly v rámci institucionálního výzkumu vyvinuty nástroje pro další agregaci a zpřístupnění digitalizovaných historických dokumentů: validátor datových balíčků VISK 6, konvertor EOD, generátor identifikace místa uložení včetně kódu signatury a kódu CRC, registr digitalizace pro historické dokumenty (etapa I), URI resolver pro historické dokumenty, jakož i pozicování a zobrazení vyhledaných slov v obrazech digitálních dokumentů Manuscriptoria (etapa I). Dále byly vytvořeny jednak nástroje pro podporu crowdsourcingu metadat o informaci v obraze, jednak nástroje pro podporu kooperativního publikování ve virtuálním badatelském prostředí Manuscriptoria. V rámci rozvoje systému Manuscriptorium byla vytvořena klientská aplikace systému Manuscriptorium pro mobilní zařízení a také dva konektory pro systém Manuscriptorium za účelem připojení nových partnerů Manuscriptoria (Rakouská národní knihovna Vídeň a Národní a univerzitní knihovna Záhřeb). V souvislosti s evropským projektem CENDARI, jehož byla NK ČR partnerem, byl vytvořen a ověřen pilotní software pro Manuscriptorium pro automatické sklizení webových zdrojů v oblasti písemného kulturního dědictví. Na základě projektu *Hromadná digitalizace historických a vzácných dokumentů ve spolupráci se společností Google* byla provedena konverze digitalizovaných dokumentů do Manuscriptoria. Do Manuscriptoria byly také zařazeny dokumenty vzniklé v souvislosti s projektem *Digitalizace historických dokumentů Národní knihovny ČR 2015* v podprogramu VISK 6 a také data dalších institucí, které čerpalý dotace z programu VISK 6, jakož i digitalizovaná podoba historických map vzniklých ve spolupráci s VÚGKT. Koncem roku 2015 obsahovalo Manuscriptorium 398 215 evidenčních záznamů, jakož i 46 605 komplexních digitálních dokumentů.

Oblast 2. Dlouhodobá ochrana (LTP – Long-Term Preservation) digitálních dokumentů

Doba řešení: 2010–2015

Odpovědný pracovník: Zdeněk Vašek

Výzkum pokračoval rozvíjením systému perzistentních identifikátorů digitálních dokumentů. V roce 2015 se podařilo dosáhnout certifikace metodiky *Metodika pro přidělování a správu životního cyklu unikátních perzistentních identifikátorů digitálních dokumentů podle standardu URN:NBN* MK ČR. Zkušenosti získaných během výzkumu v oblasti dlouhodobé ochrany digitálních dokumentů bylo využito při přípravě obsáhlé komparativně založené studie o vybraných národních identifikačních systémech užívajících identifikátory URN:NBN. Studie představuje zatím nejdříveji pojaté srovnání evropských identifikačních systémů v oblasti identifikátorů URN:NBN, jaké bylo publikováno. Za účelem získání informací byla

realizována studijní cesta do Národní ústřední knihovny ve Florencii (Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze; BNCf).

Byla zpracována studie proveditelnosti popisující možnosti zapojení systému ČIDLO do mezinárodního clusteru vedeného Deutsche Nationalbibliothek. Studie analyzovala technické podmínky propojení obou řešení, popsala důležité aspekty architektonického řešení URN:NBN clusteru, a to především z pohledu integrace obou systémů. Následně definovala požadavky na jejich integraci. Závěrem studie je, že Národní knihovna je schopná provozovat část mezinárodního URN:NBN clusteru za předpokladu, že bude připravena integrační vrstva mezi URN:NBN Resolverem CZIDLO a NRS master komponentou URN:NBN clusteru, což znamená jen drobnou úpravu systému. Díky propojení s mezinárodním URN:NBN clusterem by mohli uživatelé NK z jednoho rozhraní mít přístup k databázi digitálních dokumentů s URN:NBN identifikátory z Německa, Švýcarska, Nizozemí a Švédska. Zapojení dalších knihoven je nyní vázáno na rozpočtovou situaci Deutsche Nationalbibliothek, která celý systém spravuje a v současnosti nemá kapacity pro další rozšíření. Tato situace by měla podle předpokladů v roce 2016 pominout. Výhodou systému je fakt, že nejde o sdílení vlastních databází či pravidel, ale pouze o sdílení kopií databáze. Provoz jednotlivých národních řešení URN:NBN systému tak není sdílením nijak dotčen. Nabízí se též možnost samostatného sdílení kopií databáze s BNCf.

Kvůli možnému rozšíření působnosti systému ČIDLO o odborná online periodika a vědecká/vysokoškolská institucionální datová úložiště, což byl jeden z důvodů, proč byl mezinárodně identifikační systém URN:NBN ustaven, byla provedena analýza souborových formátů a pravidel vysokoškolských úložišť. Podrobněji byly analyzovány úložiště a informační systémy Univerzity Karlovy a Masarykovy univerzity. Byly definovány kroky nutné k budoucímu využívání systému ČIDLO vysokoškolskými úložišti. Po organizační i technické stránce bylo zjištěno, že propojení je možné, jako vhodný se jeví především systém Masarykovy univerzity, předběžně bylo jednáno i se zástupci Univerzity Karlovy o možnosti testování.

Během roku 2015 bylo v systému ČIDLO zaregistrováno 285 923 digitálních dokumentů a do systému bylo zapojeno takřka 100 institucí, převážně knihoven.

Oblast 3. Archivace a zpřístupnění sklizených webových stránek

Doba řešení: 2011–2015

Odpovědný pracovník: Zuzana Kvašová

Řešení se zabývá výzkumem vhodných formátů pro uložení webových dat z pohledu dlouhodobého uchování a možnostmi jejich uložení v LTP systému (zpracování před ingestem; analýza a návrh automatických ingest procesů do LTP systému; nastavení profilů metadat a jejich automatická extrakce z interních i externích zdrojů). S daty pořízenými při archivaci webu souvisí také potřeba vytvoření odpovídajícího modelu archivace, uložení v METS formátu společně s metadaty, atd. Na základě analýzy vhodných nástrojů pro formátovou analýzu, které umožní charakterizovat profil uložených dat, byly na reprezentativním vzorku jednotlivé nástroje otestovány a porovnány jejich výstupy. V oblasti plánování dlouhodobé ochrany a vytvoření strategie, jak toto plánování zajistit, byly realizovány dva základní kroky – definování tzv. designated community (určená skupina podle standardu OAIS) a vytvoření návrhu profilu archivu. V roce 2015 byla vyvinuta aplikace WA KAT sloužící k semi-automatizaci katalogizaci a možnosti definování pravidel, které určují hloubku, restrikce a technické odchylky při sklizení webových stránek. Tato aplikace umožnila zefektivnit bibliografický popis webových zdrojů a jejich akvizici.

Oblast 4. Vývoj metodik ochrany, konzervace a restaurování knihovnických fondů (historických i novodobých)

Doba řešení: 2010–2015

Odpovědný pracovník: Petra Vávrová

V roce 2015 probíhala úprava formulářů centrální báze, tvorba postupů pro průzkumníky – manuálu pro práci, zdokonalována byla databáze a doplňován elektronický formulář na průzkum fyzického stavu svazků novodobých knihovnických fondů, což vyplývalo z praktického využívání databáze. Pokračoval průzkum plastových vazeb a přebalů a u těchto materiálů se prováděly jednoduché testy mechanických a optických vlastností (světlostálost).

Zaměřili jsme se na ověřování výsledků průzkumu fyzického stavu novodobých knihovních fondů, zejména hodnoty pH získaných dvěma různými metodami, srovnání získaných hodnot pH pomocí dotykové elektrody při průzkumu novodobých knihovních fondů a pomocí měřicího systému SurveNIR. Prozkoumali jsme přes 30 000 svazků knih na různé úrovni průzkumu fyzického stavu.

K certifikaci byla přihlášena doplněná metodika přípravy novodobých knihovních fondů na odkyselování a dále metodika přípravy historických tisků na digitalizaci. Metodiky umožní knihovnám a institucím uchovávajícím novodobé i historické knihovní fondy připravit se na digitalizaci a odkyselování.

Z průzkumů knihovních fondů vyplývá, že významná degradace se projevuje nejen u novin a dalších dokumentů 19. a první poloviny 20. století, ale projevuje se i u publikací z pozdější doby. Není dostačující přehled o rozsahu poškození konzervačních sbírek a stupni i rychlosti další postupné degradace, dané stářím, materiálem anebo uložením. Proto se zaměřujeme na průzkum fyzického stavu fondů (ať už se jedná o rychlý, jednoduchý průzkum nebo odborný, vědecký, instrumentální průzkum), pracujeme s parametry znalostní databáze, monitorujeme kvalitu ovzduší v depozitářích, vliv světla na papírové materiály, vyvíjíme a ověřujeme metodiky ochrany, konzervace a restaurování knihovních fondů a zdokonalujeme metodiky a analýzy materiálů knihovních fondů. Celkem bylo od roku 2010 prozkoumáno přes 220 000 exemplářů knih. Vybíráme materiály např. charakterizující novodobé fondy, které budou odkyseleny ve světě dostupnými odkyselovacími metodami (hromadnými i individuálními), knihy, které potřebují vyrobít ochranný obal apod. Dále byly informace z databáze využity k výběru knih se specifickými parametry, např. kožená či polokožená vazba, druh poškození – poškození kapitálku apod. k výběru pro konkrétní restaurátorské a konzervátorské zásahy. Využití databáze tedy již slouží v praxi pro rychlejší, efektivnější a především konkrétní výběr exemplářů knih ke konkrétním restaurátorským či konzervátorským zásahům, což je velmi efektivní a urychluje práci v péči o rozsáhlé novodobé knihovní fondy. Také využití statistik získaných z databáze je velmi cenné s ohledem na rozsáhlost fondů, funkce filtrů jsou často využívané pracovníky OOKF k získávání relevantních údajů. S rostoucím počtem prozkoumaných exemplářů v průběhu let jsou pak tyto údaje přesnější a relevantnější.

Hlavním cílem péče o historické fondy se stávají takové úkoly, jako např. posouzení stavu, detailní průzkum a navržené opatření pro zkvalitnění péče o národní kulturní památky – *Vyšehradský kodex* (VK) a *Pasionál abatyše Kunhuty*. Pokračoval neinvazivní průzkum VK, u něhož jsme se soustředili na materiálový průzkum barevné vrstvy. Provedla se fotodokumentace metodou 3D mikroskopie pomocí 3D multifunkčního mikroskopu HIROX, pokračovala také identifikace zlacení metodou rentgenfluorescenční analýzy přístrojem Niton XLT. Pokračoval rovněž restaurátorský a chemicko-technologický průzkum VK a byl sledován stav oblastí po fixaci barevné vrstvy, která byla provedena v roce 2014. VK byl v roce 2015 po podrobné kontrole jeho fyzického stavu vystaven, po ukončení výstavy v Klementinu byl proveden opět průzkum fyzického stavu a kodex byl uložen do trezoru.

Oblast 5: Výzkum kulturního dědictví a knižní kultury pozdně středověkých Čech

Doba řešení: 2013–2015

Odpovědný pracovník: Kamil Boldan

Hlavním cílem výzkumu je zpracování dvou knižních monografií. První je věnována typografickým úředním jednolistům jagellonského věku a problematice využití jednolistového média v pozdním středověku, druhá osobnosti univerzitního mistra a dlouholetého administrátora utrakvistické církve Václava Korandy mladšího a knižní kultuře poděbradské a jagellonské doby (tiskem vyjdou v roce 2016). Oba řešitelé publikovali několik přípravných studií a další příspěvky odevzdali do tisku či přednesli na odborných konferencích. Vedle toho publikovali články o přínosu Jana Erazima Vocela a Maxe Dvořáka k výzkumu VK. Vydavatelskému oddělení NK ČR byl odevzdán k redakčnímu zpracování rozsáhlý *Soupis středověkých latinských rukopisů Národní knihovny ČR*, který zachycuje přírůstky od vydání tištěného katalogu Josefa Truhláře v letech 1905 a 1906.

NK ČR je členem konsorcia Text Encoding Initiative (TEI), které navrhuje a udržuje standard pro reprezentaci historických textů v elektronickém prostředí, v tom i standard pro popis rukopisů. Člen řešitelského týmu se zúčastnil zasedání konsorcia v Lyonu a předběžně diskutoval možnosti úpravy standardu pro potřeby popisu exemplářových znaků středověkých knih. V rámci spolupráce na databázi Einbanddatenbank, kterou buduje Staatsbibliothek zu Berlin a která usiluje o podchycení všech pozdně gotických a renesančních knihvazačských dílen a jejich výzdobného náradí, byla dokončena pasportizace pozdně středověkých vazeb zdobených slepotiskem v českých institucích. Vedle četných

pražských institucí (zejména klášterních knihoven) byly prozkoumány knižní vazby ve fondech asi 50 mimopražských archivů a muzeí a pořízeno zhruba tisíc tužkových obtahů slepotiskové výzdoby vazeb. Pokračovalo zpracování a zatřídění bohemikálního knihařského nářadí podle kritérií Einbanddatenbank. V rámci pracovního setkání během konference k dějinám knižních vazeb, která se konala v Darmstadtu, byl s koordinátorem projektu dohodnut další postup prací při vkládání bohemikálního materiálu do databáze.

Oblast 6. Výzkum knižní kultury raně novověkých Čech

Doba řešení: 2013–2015

Odpovědný pracovník: Alena Richterová

Výzkum realizovaný pěti řešiteli z řad pracovníků ORST se zaměřil na tři tematické okruhy. V prvním z nich byly sledovány proměny mediální komunikace v Čechách na prahu novověku. Poslední rok tříletého projektu byl věnován dokončení rešerše archivních i knižních fondů našich i zahraničních institucí, s důrazem zejména na fondy Rakouského státního archivu ve Vídni (oddělení Haus-, Hof- und Staatsarchiv). Během studijního pobytu byly ze získaných fotokopíí a průběžně z elektronických zdrojů pořízeny přepisy textů se zaměřením na zprávy o událostech v Praze a na císařském dvoře ve sledovaném období, jejichž analýza a vzájemné komparace umožní zjistit okolnosti postupného vznikání novodobých komunikačních médií.

Druhý tematický okruh se zabýval výzkumem geneze, dějin a skladby Czerninské rodové knihovny. Ve třetím roce projektu v oblasti rukopisů pokračovala katalogizace czerninských rukopisů pro připravovaný tištěný katalog, který bude zahrnovat celkem 252 nalezených signatur ve 298 svazcích. Dokončení katalogizace je plánováno do konce roku 2016, v roce 2017 by pak měl být dokončen vlastní katalog (redakce záznamů, historický úvod, vytvoření rejstříkového aparátu aj. náležitosti, včetně recenzního řízení).

V oblasti tisků byla dokončena identifikace a katalogizace czerninských starých tisků v dosud nezpracované části pražské lobkowiczské knihovny. Následně byly zahájeny redakční práce na plánovaném katalogu tisků 16. století. Byla provedena rešerše fondů Národního archivu v Praze (NA), konkrétně se podařilo nalézt další katalogy czerninských knihoven ve fondu Fideikomisní spisy. Máme tedy zmapované pravděpodobně všechny dochované inventáře a katalogy czerninské majorátní pražské knihovny a dalších czerninských knihoven, které vplynuly do pražské lobkowiczské knihovny; ze všech nalezených inventářů a katalogů byly zároveň pořízeny kopie.

V posledním roce výzkumu třetího tématu, věnovaného sbírce map pocházející z pražské lobkowiczské knihovny, byly zjištěny veškeré původní signatury lobkowiczské mapové sbírky a další provenienční znaky jak potvrzující lobkowiczskou provenienci, tak i dokládající předchozí majitele. Byla provedena rešerše osobních materiálů členů hořínsko-mělnické větve rodu v Rakouském státním archivu (oddělení Kriegsarchiv) ve Vídni, zaměřená na možné souvislosti s konkrétními tituly sbírky. Na konferenci Bibliotheca Antiqua v Olomouci byl přednesen příspěvek, shrnující výsledky výzkumu, zaměřený především na osudy sbírky v NK ČR, problematiku proveniencí a rukopisné mapy ve sbírce dochované. Do edičního plánu NK ČR na rok 2016 byl Vydavatelskému oddělení podán návrh na monografii *Lobkowiczská mapová sbírka*. Katalogizace dále potvrdila předpokládanou lobkowiczskou provenienci sbírky přítomností signovaných exemplářů či razítek. Zajímavým zjištěním byla identifikace mědirytové předlohy ve fondu vídeňské Rakouské národní knihovny k jedné z rukopisných map lobkowiczské sbírky, či identifikace chybějících listů defektních exemplářů. Přítomnost větších souborů vojenských map zřejmě umožní vztáhnout dané exempláře ke konkrétním aktivitám příslušníků rodu.

Programové projekty výzkumu a vývoje

Národní projekty

Nástroje pro zpřístupnění tištěných textů 19. století a první poloviny 20. století

Doba řešení: 2011–2015

Hlavní řešitel: Tomáš Foltýn

Finanční podpora: MK ČR, Program NAKI

Projekt dospěl v roce 2015 do poslední fáze svého řešení. V průběhu závěrečných výzkumných prací byl potvrzen dosavadní koncept vývoje týkající se fungování softwarových nástrojů: softwarové nástroje pro transliteraci, softwarový nástroj pro lematizátor a softwarový nástroj pro podporu rozeznávání české fraktury. Nástroj pro lematizaci poskytuje ve spojení s vyhledávacím systémem (Lucene) funkci indexace nových textů, při níž se slova v různých gramatických tvarech převádějí na základní tvar – lemma, a zpětné vyhledávání, kdy pro slovo zadané v jakémkoliv tvaru se vyhledají všechny výskyty v textových souborech včetně starších textů. Nástroj pro transliteraci umožňuje vyhledat starší/moderní podoby zadaných slov.

Podle původních úvah při konstituování projektu v roce 2010 měly tyto softwarové nástroje fungovat zcela samostatně a používat se mimo centrální nástroj Historical Text Corrector (zkratka HITECO). V průběhu řešení se již během roku 2014 ukázalo jako efektivnější zahrnout další uvedené softwarové nástroje přímo do něj, byť nástroje jsou v souladu s řešením projektu a mohou fungovat i samostatně. Nástroj HITECO tak může do budoucna fungovat nejen jako centrální řešení pro opravy textů a vytváření plnohodnotných OCR výstupů, ale i jako integrační nástroj pro zapojování externích slovníků, lematizačních nástrojů a vzorníků starších českých tištěných písem.

Závěrečné rozšiřování lexikálních databází zachycujících základní slovní zásobu mezi lety 1801 až 1950 včetně starších gramatických tvarů a dobových pravopisných podob dosáhlo nečekaných rozměrů. Vytvořené databáze dle jednotlivých fází vývoje českého jazyka mají více než 3,4 milionu řádek, tj. různých slov.

Na straně Ústavu Českého národního korpusu při FF UK jako spoluřešitele projektu se činnost v roce 2015 soustřeďovala zejména na další, již závěrečné rozšíření pěti lexikálních databází budovaných v předchozích fázích projektu, reflektujících pět odlišných období vývoje českého pravopisu a slovní zásoby (1801–1809, 1810–1842, 1843–1849, 1850–1900, 1901–1950). Vedle základních, pravidelně uplatňovaných pravopisných změn, podporovaných oficiálně přijímanými reformami z let 1809, 1843 a 1849, se při finalizaci databází pozornost řešitelů zaměřila i na podchycení dobové variability v psané podobě cizích slov a na implementaci rozšířených, ale značně rozkolísaných, během první poloviny 19. století jen zvolna ustupujících pravopisných zvyklostí, jakými bylo např. užívání několika různých písmen k zachycení hlásek „s“ a „š“, nebo psaní/tištění „v“ místo dnešního „u“ nebo „ů“ na začátku slova.

Metodika hodnocení vlivu kvality ovzduší na knihovní a archivní fondy

Doba řešení: 2011–2015.

Hlavní řešitel: Jiří Smolík, Ústav chemických procesů AV ČR, v. v. i.

Řešitel za NK: Magda Součková

Finanční podpora: MK ČR, Program NAKI

Cílem řešení projektu byl vývoj metodiky hodnocení kvality vnitřního ovzduší v knihovnách a archivech za účelem snížení škod na fondech, způsobených nepříznivými vlivy prostředí, a také zvýšení znalostí závislosti mezi poškozením fondů a okolními vlivy.

Rok 2015 byl posledním rokem řešení projektu, proto jeho hlavní náplní bylo dokončování jednotlivých prací a vyhodnocování výsledků. Proměřením tisků uložených v NK ČR v Klementinu měřicím systémem SurveNIR byl dokončen průzkum identických tisků z pražských tiskáren, které byly vydány v posledních dvou desetiletích 18. století. Získané hodnoty byly porovnány s hodnotami identických tisků uložených v depozitářích ve Zlaté Koruně a v Teplicích. Byla nalezena vyšší chemická degradace papíru u svazků uskladněných v Praze v porovnání se svazky uskladněnými mimo Prahu.

Pokračovalo sledování vlivu vnitřního ovzduší na uložené archiválie a to především na kolagenní a fotografické materiály a archivní lepenky. Po dvouleté expozici bylo zjištěno, že kvalita vnitřního prostředí má vliv na degradaci uložených předmětů. Vliv prachových částic na degradaci celulózy byl studován i v laboratorních podmínkách. Výsledky potvrdily výrazný škodlivý vliv síranu amonného. Současně byl sledován vliv prachu na kvalitu kolagenních materiálů, a to zejména na teplotu smrštění, pevnost v tahu a prodloužení usní a pergamenů.

Byla sledována účinnost jednotlivých metod mechanického čištění papíru. Podrobná doporučení pro výběr čisticích prostředků jsou uvedeny v certifikované metodice *Metodika výběru prostředku k mechanickému čištění prachových částic z povrchu papíru*. K certifikaci byly dále předloženy *Metodika hodnocení zatížení vnitřního prostředí knihoven a archivů prachovými částicemi* a památkový postup

Zlepšení kvality vnitřního ovzduší knihoven a archivů z hlediska snížení degradace knihovnických a archivních materiálů.

V listopadu 2015 byl uskutečněn závěrečný workshop projektu nazvaný *Metodika hodnocení vlivu kvality ovzduší na knihovní a archivní fondy*, na kterém byla prezentována celá šíře řešené problematiky. K workshopu byl vydán stejnojmenný sborník.

Interoperabilita v paměťových institucích (INTERPI)

Doba řešení: 2011–2015

Hlavní řešitel: Marie Balíková

Finanční podpora: MK ČR, Program NAKI

URL: <http://www.interpi.cz/>

Základním cílem projektu, jehož spoluřešitelem byl NA, byla tvorba znalostní databáze paměťových institucí na bázi sémantické interoperability, tedy uživatelsky vřidné zpřístupnění národního kulturního, industriálního a přírodního dědictví obsaženého v digitalizovaných fondech a sbírkách paměťových institucí, tj. archivů, galerií, knihoven, muzeí, památkových ústavů i dalších. Projekt nabízí jedno z možných řešení: tvorbu společné znalostní databáze paměťových institucí na bázi národních autorit odpovídajících potřebám všech paměťových institucí a obohacených o potřebné sémantické informace umožňující i strojové zpracování dat. Přináší také nové paradigma zpracování dat (objektové), které se zaměřuje na obsahovou stránku zpřístupňovaných objektů – tedy na zpracování entit (tříd) a komplexních vztahů mezi nimi.

Rok 2015 byl v projektové dokumentaci uveden jako čtvrtá, závěrečná etapa, v níž jsme se v rámci aplikovaného výzkumu a vývoje zaměřili na kontrolu a ověření správnosti zvolených postupů, návrh a realizaci případných úprav webových rozhraní, včetně dokončení rozhraní pro zpřístupnění entit, úpravy a přípravu dat a závěrečné ověření v režimu poloproduktu. Na webové stránce je také zpřístupněn poloprodukt znalostní báze INTERPI.

Byly rovněž vydány tři odborné publikace: *Facilitating access to cultural heritage content in Czechia*, *Interoperabilita v paměťových institucích a Přehled vybraných filmových korporací v českých zemích 1945–1970*. V roce 2015 byl projekt prezentován na konferenci IFLA: více informací na adrese: <http://library.ifla.org/1135/1/148-balikova-en.pdf> a mezinárodním semináři o klasifikačním systému MDT: více informací na adrese http://seminar.udcc.org/2015/images/Balikova_InternationalUDCSeminar2015.pdf. Projekt INTERPI je mezinárodní komunitou pozitivně hodnocen; vyzdvihuje se náš kritický přístup k pravidlům a postupům aplikovaným v jednotlivých odborných komunitách a kooperace mezi paměťovými institucemi. Oceňována je realizace propojení paměťových institucí a interoperabilita na sémantické úrovni.

Ochrana knižního fondu a dokumentů aplikací esenciálních olejů

Doba řešení: 2011–2015

Hlavní řešitel: Zbyněk Večeřa, Ústav analytické chemie AV ČR, v. v. i.

Řešitel za NK: Jiří Neuvirt

Finanční podpora: MK ČR, Program NAKI

Cílem projektu je zabránit poškození knih v důsledku napadení plísněmi zejména v depozitářích s nevhodnými parametry vnitřního prostředí a vyvinout metodiku a zařízení na dezinfekci již napadeného fondu. Vyvinutá metodika musí být účinná a s minimálními nároky na obsluhu. V neposlední řadě cílem tohoto projektu je i zlepšení zdravotních a hygienických podmínek v knihovnách a archivních zařízeních.

Na základě provedených analýz složení účinných esenciálních olejů v ÚIACH ČAV Brno jsme v první fázi vybrali k testování sedm sloučenin, které jsou těkavé a v parách účinných esenciálních olejů se vyskytují v nejvyšších koncentracích. Lze proto předpokládat, že mají na fungicidních a baktericidních účincích největší podíl. Pro další testy byla jako nejúčinnější vybrána směs složek citral a linalylacetát.

Pro testy účinnosti při praktické aplikaci jsme vypracovali metodiku, která zohledňuje reálnou situaci při skladování knih a papírových dokumentů. Metodika byla předána (2015) k certifikaci. Byly vytvořeny funkční vzorky: (a) zařízení na dezinfekci knih, (b) zařízení na sledování fungistatických a dezinfekčních účinků par EO v prostorách budov (modelový depozitář), (c) zařízení na dávkování par složek esenciálních olejů do velkých prostor. U posledně jmenovaného jde o originální řešení, které je zapsáno jako užžitný vzor.

V roce 2015 pokračovalo sledování vlivu aplikačních podmínek (teplota, relativní vlhkost a koncentrace esencí) na dezinfekční účinnost směsi par citralu a linalylacetátu na spory vybraných mikroskopických vláknitých hub (plísň) lokalizovaných na různých substrátech (sklo, papír, lepenka, plátěná vazba, interiér knih) v modelovém depozitáři a v univerzální vakuové komoře. Výsledky umožnily vypracovat a předat k certifikaci metodiku dezinfekce knih a ověřenou technologii dezinfekce knih v univerzální vakuové komoře.

Česká digitální knihovna a nástroje pro zajištění komplexních digitalizačních procesů

Doba řešení: 2012–2015

Hlavní řešitel: Martin Lhoták, Knihovna AV ČR, v. v. i.

Řešitel za NK: Tomáš Foltýn

Finanční podpora: MK ČR, Program NAKI

Rok 2015 byl posledním rokem řešení tohoto čtyřletého projektu, jehož hlavním cílem bylo vytvoření České digitální knihovny (ČDK), která bude agregátorem digitálních knihoven provozovaných v České republice. Bude nabízet jednotné rozhraní pro koncové uživatele a zároveň bude sloužit jako hlavní poskytovatel dat pro další zastřešující projekty. Se sklízením dat ČDK počítá projekt *Centrálního portálu českých knihoven* – KNIHOVNY.CZ; dalším místem, kde by měla být data agregovaná z celé České republiky sdílena, je evropský projekt *Europeana*.

V rámci uvedeného projektu pokračovaly i vývojové práce na digitální knihovně Kramerius ve verzi 5, která bude jádrem řešení ČDK. Digitální knihovnu Kramerius používá v současné době více než 35 českých institucí. Z toho více než polovina z nich pracuje s verzemi, které přímo podporují integraci lokálních dat do ČDK. Nejnovější verze disponují REST API rozhraním umožňujícím napojení dalších aplikací včetně zajištění nového uživatelského rozhraní. Tato verze umožnila zahájit např. vývoj klientů pro mobilní zařízení (Android, iOS) a nového webového klienta. V průběhu roku 2014 bylo zahájeno sklízení dat do jedné instalace a vytváření indexu. Takto získaná data již budou základem ČDK, která nyní disponuje více než 30 miliony harvestovaných stran.

Kromě vývojových prací spojených s tvorbou centrálního řešení pro agregaci digitálního obsahu pokračovaly i práce na systému pro vytváření metadat, jejich editaci a pro správu digitálního obsahu ProArc. Z hlediska archivační části tohoto nástroje se jako nejnepohodnější jeví jeho další napojení na systém Archivematica, který je dostupný ve formě open-source. ProArc vytvoří balíček SIP (Submission Information Package), který bude obsahovat data kompatibilní s formátem dle standardu NDK (Národní digitální knihovny). Ten bude importován do Archivematicy, kde bude vytvořen AIP (Archival Information Package), který bude možné zpětně importovat do ProArcu. ProArc pak bude zajišťovat vytváření DIP (Dissemination Information Package) určených např. pro prezentační systém (Kramerius). V celém systému je tak možné identifikovat základní prvky referenčního modelu standardu OAIS.

V návaznosti na řešení projektu ČDK byla založena na Odboru projektového řízení a IT MK ČR pracovní skupina pro agregaci digitálního obsahu z českých paměťových institucí. Jejím cílem je zabezpečit sběr dat všech typů (kromě základních knihovních fondů jde o zvukové dokumenty, filmy, muzejní objekty atd.) a tyto digitalizované dokumenty centrálně zpřístupnit veřejnosti.

Správa elektronických publikací v síti knihoven ČR

Doba řešení: 2012–2015

Hlavní řešitel: Tomáš Svoboda

Finanční podpora: MK ČR, Program NAKI

Cílem projektu bylo řešení sběru a zpracování knih a periodik v elektronické podobě včetně elektronických předloh tištěných publikací, vytvoření nástrojů pro sdílení, ochranu a zpřístupnění tohoto typu obsahu v knihovní síti ČR, návrh metodiky bibliografického popisu tohoto typu dokumentů a analýza legislativy v oblasti elektronického povinného výtisku.

V roce 2015 prošel projekt závěrečným obdobím své dotované fáze a splnil své plánované cíle. V tomto posledním roce byl zprovozněn poloprovoz přijímání elektronických publikací a dokončeny softwary k tomu potřebné. Příjmová aplikace je integrována s knihovním systémem Aleph, a tím umožňuje plnohodnotné zařazování e-publikací do fondů NK.

Následovat bude přechod do pravidelného provozu – nejprve omezený provoz na dobrovolné bázi. V tomto módu bude počet smluvních producentů omezen na stávající stav tak, aby počet ukládaných

publikací nepřekročil desítky měsíčně. Postupné navýšení provozu až případně do úrovně tzv. povinného elektronického výtisku závisí především na zajištění potřebných lidských kapacit na příslušných pracovištích NK. Strojové kapacity jsou zajištěny.

Ohledně bibliografického popisu se práce soustředily na implementaci metodiky navržené v předchozím roce a na její ověření při testování e-deposit a v rámci poloprovozu. Výsledky byly publikovány ve dvou e-knihách: *Bibliografický popis elektronických publikací v síti knihoven ČR* a *Elektronické publikace v Národní knihovně ČR*.

Vytvoření kooperativního systému pro budování a správu novodobých konzervačních knižních sbírek v České republice a vývoj potřebných nástrojů

Doba řešení: 2012–2015

Hlavní řešitel: Jiří Polišenský

Finanční podpora: MK ČR, Program NAKI

URL: <http://vdk.nkp.cz/>

V roce 2015 probíhala závěrečná etapa řešení. Hlavním cílem projektu bylo aktivně řešit otázku dlouhodobého uchování bohemikálních knižních fondů uložených v síti konzervačních knihoven na území ČR. Tento proces doposud probíhal izolovaně, bez jakéhokoli systematického vedení – nebyly podniknuty žádné kroky k soustavnému průzkumu novodobých knihovnických fondů, které by mohly poskytnout informace o jejich fyzickém stavu, bylo k dispozici jen málo dostupných informací o konkrétních počtech dochovaných exemplářů atd. Těžiště výzkumných prací směřovalo k naplnění všech deklarovaných výstupů projektu. Velký důraz byl položen na dokončení aplikace *Virtuální depozitní knihovna*, jež je nejdůležitější částí projektu. Aplikace byla převedena do plnohodnotného provozu, na sklonku roku 2015 se pak rozeběhly harvesty dat z dalších knihoven (Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích, SVK v Hradci Králové a Krajské vědecké knihovny Liberec), které má v rámci monitorování počtu exemplářů bohemikálních dokumentů smysl sledovat.

Další významnou částí projektu, jež byla ukončena v roce 2015, bylo dokončení *Metodiky pro budování, uchování a správu konzervačních knižních sbírek* a její následná certifikace. Tato metodika společně s již předloženými metodikami pro výpočty optimálního počtu exemplářů v systému konzervačních knihoven a průzkumy novodobých fondů vytváří koncept základních informačních zdrojů pro ukotvení systematické péče o bohemikální fondy. Důležité kroky se učinily též v oblasti nástroje pro výpočet optimálního počtu exemplářů, kdy byly do výpočtu doplněny další proměnné a zároveň upraveno uživatelské rozhraní. Pokračovaly i systematické průzkumy fyzického stavu novodobých bohemikálních fondů zúčastněných knihoven. Na konci roku byla spuštěna webová stránka <http://vdk.nkp.cz/>, kde jsou shrnuty všechny výstupy projektu a základní informace o realizovaných aktivitách. Prostřednictvím webové stránky lze vstoupit přímo do funkční aplikace.

Během řešení projektu se ukázalo, že tato problematika nabízí prostor k další práci a otevírá mnoho dosud nezodpovězených otázek – například problematiku regionálních mutací periodik či provenienčních znaků a původních majitelů knihoven rozpuštěných ve fondech institucí. Z těchto důvodů byl podán do dotačního mechanismu NAKI II další projekt s názvem *IN-PROVE: budování INtegrovaného prostředí pro PRůzkum, Ochranu, Výzkum a Evidenci novodobých knihovnických dokumentů*, který byl na konci roku 2015 přijat k řešení.

Tisky 16. století v zámeckých knihovnách České republiky

Doba řešení: 2012–2015

Hlavní řešitel: Pavel Hájek, NPÚ

Řešitel za NK: Zdeněk Bartl

Finanční podpora: MK ČR, Program NAKI

Cílem projektu bylo provést výzkum zámeckých knihovnických fondů 16. století, který by posloužil k prezentaci a edukaci v oblasti historických knihovnických fondů. Část projektu, kterou řeší tým NK ČR, je zaměřena zejména na oblast tvorby autorit a jejich následné využití pro znalostní databázi (prostřednictvím webového portálu). Zpracování metodiky bylo rozhodujícím úkolem pro první rok řešení projektu. Dále byl zpracován prvotní soupis tisků 16. století v zámeckých knihovnách ČR excerpce stávajících evidenčních podkladů NPÚ a NM, který byl nezbytným předpokladem pro plánování dalších etap projektu, tj. ověření metodiky zpracování úplných katalogizačních záznamů tiskové produkce 16. století a zajištění částečné

či úplné digitalizace. Cílem projektu pro léta 2014–2015 v oblasti tvorby autoritních záznamů pro oblast starých tisků (jmenné autority – personální autority pro autory, historické a příp. jiné osobnosti bez autor-
ské vazby na staré tisky, tiskaře; korporativní autority zejména pro tiskárny a příp. další roli; věcné autority
geografické, tematické termíny a termíny pro označení formy/žánru) byla analýza stávajících knihovnic-
kých a knihovědných metod, pravidel tvorby autorit a příprava finální verze metodiky tvorby jmenných au-
torit a její přihlášení k certifikaci na MK ČR. Metodika získala certifikaci na počátku roku 2015. Následně
byla metodika uplatňována v praxi u institucí kooperujících na projektu při tvorbě autoritních záznamů.

Průzkum, konzervace a péče o novodobé knihovní fondy – materiály a technologie

Doba řešení: 2013–2017

Hlavní řešitel: Petra Vávrová

Finanční podpora: MK ČR, projekt NAKI

V roce 2015 pokračoval výzkum zaměřený na průzkum, konzervaci a péči o novodobé knihovní fondy a vývoj nových materiálů pro konzervaci a restaurování. Cílem projektu je vytvoření metodiky průzkumu fyzického stavu novodobých knihovních fondů s využitím vybraných instrumentálních metod, vývoj speciál-
ních materiálů pro obnovu a restaurování novodobých knihovních fondů, vývoj a optimalizace specifických
pracovních postupů a moderních technologií pro konzervaci a restaurování novodobých knihovních fondů.
Na realizaci projektu se mimo odborníků z řad NK ČR účastní i vědečtí pracovníci z Textilní fakulty Tech-
nické univerzity v Liberci, kteří se podílí na vývoji speciálních textilních materiálů a adheziv pro konzer-
vací a restaurování novodobých knihovních fondů. Jsou vyvíjena speciální alkalická lepidla pro textilní
vazby, plátno se zátěrem vhodné pro textilní vazby novodobých knihovních fondů a další materiály pro
vazbu, převazbu a restaurátorské zásahy. Jsou ověřovány možnosti užití již dostupných materiálů a jsou
prováděny návrhy na aplikaci těchto materiálů na základě výsledků testů a analýz.

Účinná péče cílená na trvalé uchování knihovních fondů (podle zák. č. 257/2001 Sb.) musí vycházet
z podrobného zmapování fyzického stavu a dochování konzervačních dokumentů. Proto jsme projekt
zahájili podrobným průzkumem vybrané části fondů, jehož výsledkem bude zjištění opravdového a sku-
tečného fyzického stavu jednotlivých exemplářů. Z výsledků průzkumu pak je možné vyhodnocení za-
stoupení typů materiálů se zvláštní pozorností zaměřenou na textil a plasty, vyhodnocení typů poškození,
diagnostika jejich příčin a návrhy možných řešení (opravy, konzervátorské a restaurátorské zásahy na no-
vodobém fondu, uložení do ochranných obalů, reformátování). K průzkumu se používají pokročilé instru-
mentální nedestruktivní metody: přístroj SurveNIR a mikrofadeometr. Metodika pro práci a využití systému
SurveNIR při průzkumu fyzického stavu novodobých knihovních fondů byla v roce 2015 certifikována MK
a metodika pro práci s mikrofadeometrem byla v roce 2015 připravována k certifikaci.

Průběžně probíhala příprava rešerší k jednotlivým tématům. Byly prováděny analýzy různých druhů
papíru i plastových materiálů novodobé knižní vazby pomocí SurveNIR v rámci průzkumu novodobých
fondů. Probíhalo testování mikrofading systému.

V rámci projektu byla v OOKF zpracována a certifikována *Metodika preventivní péče o historické kni-
hovní fondy ve specifických podmínkách památkových objektů správě NPÚ*. Dále byly zorganizovány
odborné akce zaměřené na získávání odborných informací a praktických zkušeností od zahraničních
odborníků, jmenovitě mezinárodní workshop *MICROFADEOMETRY – THEORY and PRACTICE* pod
vedením paní Christel Pesme ve dnech 19.–21. 8. 2015, zaměřený na teoretické znalosti v oblasti po-
škození organických materiálů světlem a praktické dovednosti při měření přístrojem mikrofadeometr,
a mezinárodní workshop *FROM THEORY TO PRACTICE II – Adhering and Consolidation of Plastic
Materials in Modern Library Collections*, který vedly paní Thea van Oosten a Anna Laganà, expertky na
restaurování a konzervaci plastových předmětů kulturního dědictví.

Národní knihovna – rozvoj informační infrastruktury VaVal pro humanitní obory

Doba řešení: 2013–2017

Hlavní řešitel: Hanuš Hemola

Finanční podpora: MŠMT

URL: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/projekty-a-programy/ostatni-projekty/lr1308>

Hlavním cílem projektu je upevnění a další rozvoj informační infrastruktury pro poskytování informací
z oblasti humanitních a společenských věd pro sféru vědy, výzkumu a inovací v ČR prostřednictvím

zpřístupnění 18 titulů multioborových a oborově specializovaných databází v konsorciálních a individuálních licencích a zabezpečení primárních dokumentů prostřednictvím mezinárodních meziknihovních služeb.

Předmětem podpory projektu je zejména zabezpečení kontinuálního přístupu k ověřené a průběžně inovované nabídce elektronických informačních zdrojů z předmětné oblasti, kterou NK ČR systematicky buduje od konce 20. století pro profilové uživatele ze sféry VaVal jak v rámci individuálních, tak i konsorciálních licencí ve spolupráci s relevantními informačními, akademickými a výzkumnými institucemi. Základem podporované nabídky jsou primární a sekundární multioborové zdroje s tematickým těžištěm v humanitních a společenských vědách a specializované zdroje pro zabezpečení tzv. malých oborů (hudba a hudební věda; knihovnictví a informační věda; slavistika). Projekt podporuje navazující služby zpřístupnění primárních dokumentů prostřednictvím center mezinárodních meziknihovních služeb.

Plnění roku 2015 bylo velmi negativně ovlivněno vývojem kurzu české koruny k zahraničním měnám. Vzhledem k této skutečnosti musela být pro rok 2015 zvýšena kalkulovaná spoluúčast z minimálních 25 % na 42 % plánované ceny. Tyto změny ovlivnily nejen vyšší ročního rozpočtu v Kč, ale i celkové náklady projektu.

Mezinárodní projekty výzkumu a vývoje

CENDARI

Doba řešení: 1. 2. 2012 – 31. 1. 2016

Finanční podpora: Evropská komise, 7. rámcový program

Hlavní řešitel (koordinátor): Jennifer Edmond, Trinity College Dublin

Dílní řešitel za NK ČR: Zdeněk Uhlíř

URL: <http://www.cendari.eu/>

Cílem projektu je vytvořit na dílčích výsečích 1. světové války a středověké rukopisné kultury infrastrukturu pro historický výzkum, která spojí digitální zdroje vytvořené systematickým úsilím v posledním desetiletí. Partnery projektu jsou Trinity College Dublin (Irsko – koordinátor), Freie Universität Berlin (Německo), King's College Londýn (Velká Británie), Institut National de Recherche en Informatique et en Automatique Paříž (Francie), University of Birmingham (Velká Británie), NK ČR, Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen (Německo), The European Library, Consortium of European Research Libraries, Matematicki institut SANU u Beogradu (Srbsko), Universität Stuttgart (Německo), Società internazionale per lo studio del medioevo latino Firenze (Itálie), Università degli studi di Cassino (Itálie) a Fondazione Ezio Franceschini (Itálie). Ve čtvrtém roce řešení projektu byla dokončena práce na tematicky strukturovaných průvodcích po rukopisném materiálu (*Středověké kazatelství ve středoevropských rukopisných sbírkách*, *Geografie a přírodní vědy ve středoevropských rukopisných sbírkách*). Tyto průvodce byly publikovány ve virtuálním prostředí projektu CENDARI. Byl vytvořen a ověřen pilotní software pro Manuscriptorium pro automatické sklizení webových zdrojů v oblasti písemného kulturního dědictví využitelný i v prostředí CENDARI pro TRAME, zdroj poskytovaný italským partnerem Società internazionale per lo studio del medioevo latino Firenze.

Další aplikační projekty

Národní projekty

Program Veřejné informační služby knihoven (VISK)

Všechny projekty v jednotlivých podprogramech jsou jednoleté. Tyto projekty se týkají podpory konkrétních činností knihoven v oblasti vzdělávání, provozu digitálních knihoven, produkce digitálních dat (retrospektivní konverze katalogů, digitalizace sbírek), provozu informačních portálů, přístupu k digitálním zdrojům atp. V seznamu projektů již nadále nejsou uváděny statutární činnosti, dříve hrazené z programu VISK, na které NK ČR dostala finanční prostředky přímo do rozpočtu.

VISK 1

Koordinační centrum programu VISK

Odpovědný pracovník: Vít Richter

URL: <http://visk.nkp.cz/>

Koordinační centrum programu VISK zajišťovalo veškeré odborné, organizační a koordinační činnosti související s realizací celého programu VISK.

VISK 2

Kurzy základní informační gramotnosti

Odpovědný pracovník: Eva Dostálková

URL: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=04_Vzd/03_OV_Akce/01_kurzy.htm

V rámci kurzů získali frekventanti znalosti a dovednosti v rozsahu European Computer Driving Licence jako minimálního standardu vzdělání v oblasti práce s informačními a komunikačními technologiemi i pokročilé kompetence v oblasti počítačové a informační gramotnosti.

E-learningový kurz RDA

Odpovědný pracovník: Edita Lichtenbergová

V souvislosti s přechodem na nová katalogizační pravidla RDA od 1. května 2015 byly připraveny tři nové e-learningové kurzy – katalogizace tištěných monografií a periodik na minimální úrovni a katalogizace tištěných monografií na doporučené úrovni.

VISK 3

Vybudování Centrálního adresáře knihoven ČR

Odpovědný pracovník: Eva Svobodová

V roce 2015 byl vytvořen Centrální adresář knihoven a informačních institucí ČR sloučením Adresáře knihoven a informačních institucí ČR a Evidence knihoven MK ČR.

V současné době zahrnuje adresář informace o existenci 6 585 knihoven na území ČR a je nejuplnějším zdrojem tohoto druhu v ČR. Dostupný pro vyhledávání informací o knihovnách je na adrese: <http://aleph.nkp.cz/cze/adr>. Informace o něm jsou zveřejněny na adrese: <http://www.caslin.cz/caslin/databaze-pro-vyhledavani/adresar>.

VISK 5

Retrospektivní konverze Generálního katalogu Univerzálního knihovního fondu I Národní knihovny ČR

Odpovědný pracovník: Nataša Mikšovská

Cílem projektu byl předvýběr a příprava cca 28 000 záznamů tisků. Záznamy byly připraveny pro další etapu retrokonverze. Zároveň bylo zpracováno 18 000 nových záznamů ve formátu MARC 21, které byly zpřístupněny v bázi NKC a předány do SKC.

Rekatalogizace starých tisků uložených v Oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR

Odpovědný pracovník: Alena Císařová Smítková

V této etapě rekatalogizace byly aktualizovány další záznamy z Generálního katalogu I. Brigádníci pracovali opět s knihou v ruce. Do jednotné báze STT bylo v roce 2015 doplněno 3 880 nových záznamů.

VISK 6

Digitalizace historických dokumentů Národní knihovny ČR

Odpovědný pracovník: Zdeněk Uhlíř

URL: <http://www.manuscriptorium.eu>

V roce 2015 bylo v rámci VISK 6 z fondu NK ČR digitalizováno celkem 89 dokumentů, tj. 41 104 obrazy. Všechny digitalizované dokumenty byly zařazeny do digitální knihovny Manuscriptorium.

Digitalizace vzácných historických rukopisů a tisků z fondu Hudebního oddělení

Odpovědný pracovník: Zuzana Petrášková

URL: <http://www.manuscriptorium.eu>

V roce 2015 bylo v rámci VISK 6 z fondu oddělení digitalizováno 32 dokumentů, tj. 4 146 obrazů (29 rukopisných a 3 tištěné jednotky). Digitalizované rukopisné hudebniny jsou propojené se záznamem mezinárodního soupisu hudebních pramenů RISM a specializovaným badatelům užívajícím tuto databázi dostupné ke studiu na adrese www.rism.info.

VISK 7

Odkyselování vzácných bohemikálních dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru

Odpovědný pracovník: Tomáš Foltýn

URL: <http://visk.nkp.cz/VISK7.htm>

Projekt byl zaměřen na úpravy aplikace pro průzkum novodobých fondů pro potřeby sledování procesu odkyselení knihovnických fondů a jejího využití v dalších knihovnách a napojení této aplikace na vznikající Registr odkyselování.

Soustavný průzkum novodobých fondů probíhá v prostředí NK ČR již od roku 2010, kdy byl financován prostřednictvím institucionální podpory. Průzkumy fondů probíhají i v dalších institucích (VKOL, MZK). Výsledky ze všech uvedených knihoven se důsledně vkládají do aplikace pro průzkum novodobých fondů. Aplikace se tak stává cenným zdrojem dat o fyzickém stavu bohemikálních dokumentů v knihovnách s konzervační povinností a je základním nástrojem pro výběr dokumentů vyžadujících konzervační a restaurátorské zásahy, včetně odkyselování. V rámci finanční podpory z programu VISK 7 bylo upraveno grafické rozhraní aplikace, vylepšeny některé vnitřní formuláře, inovován interní aplikační Framework Relief na novou verzi R4 a připraveny datové výstupy do Registru odkyselených dokumentů. Do něj byl zakomponován generovaný výstup *Seznam doporučených dokumentů na odkyselování* získaný z *Aplikace pro průzkum fondů*, jež v budoucnu přispěje k efektivnímu výběru dokumentů pro zákroky z oblasti masivního odkyselení knihovnických fondů. Pro tyto účely byl upraven i importní modul a doplněny možnosti exportů filtrovaných dat. Tento nástroj by měl v dalších letech dohlížet nad duplicitním odkyselením dokumentů, což má význam především v případě masivnějšího odkyselování.

VISK 8

Zajištění provozu Jednotné informační brány v celonárodním měřítku

Odpovědný pracovník: Edita Lichtenbergová

URL: <http://www.jib.cz>, <http://info.jib.cz>

Podpora umožnila plynulý provoz *Jednotné informační brány* (JIB). V rámci projektu byla v roce 2015 rozšířena nabídka zdrojů. Celkový počet aktivních zdrojů v JIB, který je spravován v lokální znalostní bázi, je 344. Počet požadavků na přebírání záznamů prostřednictvím Z39.50 činil 677 213, snížil se počet záznamů konvertovaných z UNIMARC, řada knihoven přešla na MARC 21. Podrobné statistiky JIB jsou vystavovány na portálu JIB, nově byly doplněny statistiky využití SFX JIB. Dílčí rozvoj probíhá v souladu s rozvojem připravovaného Centrálního portálu knihoven, v roce 2015 byla např. v SFX JIB doplněna podpora pro linkování v prostředí jednotného přihlášení pomocí Shibboleth.

Multilicenční zpřístupnění elektronických informačních zdrojů

Odpovědný pracovník: Hana Nová

URL: <http://visk.nkp.cz/visk-8-a>

V roce 2015 pokračovalo zajištění služby přístupu k českým elektronickým informačním zdrojům. Mediální databázi firmy Anopress využívalo 63 knihoven, databázi právních informací ASPI firmy WoltersKluwer 28 knihoven a databázi CODEXIS firmy Atlas software 5 knihoven. Databázi zahraničních deníků a populárně naučných časopisů LibraryPressDisplay si vybralo 179 knihoven.

Zajištění provozu a rozvoje oborových informačních bran v celonárodním měřítku pro obory knihovnictví a vědeckých informací a hudby

Odpovědný pracovník: Eva Bartůňková

URL: <http://kiv.nkp.cz/>

Hlavním cílem projektu v roce 2015 bylo pokračovat v rutinním provozu dvou oborových bran NK ČR, a to KIV (knihovnictví a informační věda) a MUS (hudba).

V oblasti knihovnických činností pokračoval výběr, hodnocení a zpracování internetových zdrojů do databází KKL (pro KIV) a NKC (pro MUS) včetně kontroly a oprav odkazů internetových zdrojů v databázi KKL a NKC. Oborová brána MUS ve svém informačním portálu přináší oborové zpravodajství, informace o projektech apod. Oborová brána KIV se o tyto funkce dělila s další portálem Knihovnického institutu *Informace pro knihovny* (IPK). Z toho důvodu byla na začátku roku oborová brána spojena s portálem IPK při příležitosti migrace tohoto portálu a sjednocení webových služeb Knihovnického institutu. Nová podoba portálu byla spuštěna v březnu 2015.

Mezinárodní projekty

Spolupráce se společností Google

Odpovědný pracovník: Miroslava Hejnová; Adolf Knoll

Finanční podpora: MK ČR/VISK 6 (financování přípravy dokumentů k digitalizaci)

Projekt *Hromadná digitalizace historických a vzácných dokumentů ve spolupráci se společností Google* je rozvržen do šesti let (2011–2016) s možností následného prodloužení. V roce 2015 pokračovaly přípravné práce pro hromadnou digitalizaci historických a vzácných dokumentů a také probíhala vlastní digitalizace dokumentů. Současně byla zpřístupňována digitální data veřejnosti, a to především prostřednictvím Google Books, ale také prostřednictvím elektronických databází NK ČR, tj. přes elektronický katalog SK <http://aleph.nkp.cz/cze/slk> a přes databázi starých tisků <http://aleph.nkp.cz/cze/stt>. Do Manuscriptoria bylo v roce 2015 konvertováno 20 000 komplexních digitálních dokumentů do standardu TEI P5 ENRICH Specification dle parametrů podprogramu VISK 6. V roce 2015 bylo celkem digitalizováno takřka 38 000 svazků historických a vzácných dokumentů.

Několik údajů dle statistik Google k listopadu 2015: Celkem bylo do poloviny listopadu 2015 předáno společností Google k digitalizaci 37 974 knih, digitalizováno bylo 37 950 knih, ke stažení je k dispozici 37 595 knih. Padesát uživatelů nejvyhledávanějších knih zhlédlo za posledních 6 měsíců v digitální knihovně Google Books takřka 47 510 uživatelů. Uživatelé z celého množství zpřístupněných knih konzultovali nejvíce knihy v němčině (46 %), v ruštině (15 %), latině (12 %), polštině (6 %) a češtině (5,5 %). Lze říci i dle dalších statistik, že jsou využívány knihy ve všech jazycích.

Česko-slovenská spolupráce při akvizici dokumentů

Česká knihovna při Univerzitní knihovně Bratislava a Slovenská knihovna v Národní knihovně České republiky

Doba řešení: od roku 2007 průběžně

Odpovědná osoba za NK: Světlana Knollová

Finanční podpora: MK ČR, MK SR

V rámci projektu nakoupila NK ČR v roce 2015 pro Univerzitní knihovnu v Bratislavě (UKB) 953 titulů knih za 302 008,80 Kč. Na základě bohaté nabídky knižního trhu v ČR neměli kolegové z UKB problémy s výběrem literatury, naopak přidělená finanční částka nestačila pro získání všech desiderat slovenské strany. Částka 12 000 EUR, poskytnutá MK SR na nákup slovenských publikací pro fondy NK ČR a SK, byla též celá vyčerpána: nakoupilo se 959 publikací, z toho 428 svazků (v hodnotě 5 344,95 EUR) pro SK, zbytek peněz byl využit na nákup knih pro NK ČR. Podle průzkumu čtenářských preferencí patří dlouhodobě slovenské knihy mezi nejvíce půjčované cizojazyčné tituly (po titulech v angličtině) v NK ČR. Projekt je velmi úspěšný a přínosný pro obě zúčastněné strany i kvůli garanci vzájemné vydavatelské

dostupnosti. Slovenské přírůstky získané postupně za roky trvání projektu jsou přístupné na webových stránkách NK ČR: <http://aleph.nkp.cz/web/csknih/2015/index.htm>.

Finanční mechanismus EHP a Norska

Knihy znovu nalezené

Doba řešení: 2015–2016

Odpovědná osoba za NK: Tomáš Foltýn

Finanční podpora: Finanční mechanismus EHP a Norska, tzv. Norské fondy

Projekt (EHP-CZ06-OV-1-039-2014) je financován prostřednictvím finančního mechanismu EHP a Norských fondů v rámci programu CZ O6 Kulturní dědictví a současné umění. Řešiteli projektu jsou NK ČR a norská nadace Stiftelsen Arkivet. NK ČR v minulosti fungovala mimo jiné i jako centrální instituce pro deponování knižních dokumentů z různých zdrojů, například konfiskátů z období 2. světové války a dalších let, deponátů různých institucí, darů atd. Tyto fondy, uložené převážně v tzv. rezervních fondech NK ČR, nejsou do dnešní doby uspokojivě zpracované, je jen málo informací o jejich struktuře a právním rámci, přestože jsou nesmírně zajímavým dokladem nakládání s kulturním obsahem a činnosti jednotlivých složek státní sféry.

Základem projektu je zmapování zhruba 12 000 svazků nebohemikálních dokumentů z dotčeného období, jejich následné zpracování dle platných standardů, bezpečné uložení a adekvátní prezentace uživatelům NK ČR. Nicméně další výzkumné aktivity tyto rutinní činnosti široce přesahují. Mezi cíle řešitelského týmu totiž dále patří uskutečnit první souvislý archivní výzkum v dané oblasti, která dosud není v českém prostředí systematicky řešena, poukázat na mezinárodní dosah válečného a poválečného nakládání s kulturním dědictvím včetně vazeb na původní vlastníky a jejich osudy a otevřít tuto oblast našich dějin dalšímu výzkumu. Součástí projektu je zmapování právního rámce těchto dokumentů, rozšíření informací o této oblasti mezi studenty vysokých škol či organizování fyzické či virtuální výstavy.

V roce 2015 probíhalo intenzivní zpracování dokumentů vytipovaných z tzv. rezervních fondů NK ČR, byla vytvořena webová stránka projektu, kde jsou dostupné veškeré informace o jeho řešení. Proběhlo přednáškové turné po univerzitách s knihovnickými vzdělávacími programy. Zároveň byla zpracována právní analýza, jež deklaruje právní stav těchto fondů v rámci sbírek NK ČR.